MJUNJA PRIJE GROMA

«Da mi nije ovolikih nevolja, poludio bih. A eto, zlima se branim.»

Dopade mu glas: sprema se turska vojska od Skadra! Opet je Mahmut-paša Bušatlija naumio da pregazi Crnu Goru. To više nije pusta prijetnja. Paši su ponajprije pred očima Brda i Brđani, koji se sve tješnje pribijaju uz Crnu Goru, pa ih nikako više podvlastiti ne može. Uzalud mu vladika piše i moli ga da se prođe brdske sirotinje. On otpisuje: krenuće na Pipere i Bjelopavliće, a vladika im ne smije pomoć davati niti ijednog prebjega primiti, jer će ih paša do kraja «ćerati ljutom Arbanijom». Još jednom ga vladika opominje da se ne uzda u silu i kazuje: «Brđani su moja braća kao i Crnogorci.» I izjavljuje: jedni i drugi će se «braniti dokle jedan teče».

Tijesno za ljudska prsa. Sijevnulo je nad brdima, pa se zaustavlja dah i broji damarima – sad će se prolomiti grmljavina, sad će!

Vladika stište dlanovima sljepoočnice: eto opet nekrsta, eto dvonoge kuge – ne daju ni da se jedna kolijevka odnjivi bez grohota pušaka! Oni su krivi za sve nesreće ovoga naroda, oni su istočnik svega zla. Oni, u širokim dimijama i bijelim čalmama do nad same oči, ti ljudi sakrivena čela, ta nezajazna osvajačka ordija, koja se oslanja samo na silu.

Ushodao se, samo što ne udara čelom o kamenu stijenu ćelije. I sjeća se: još prije trista godina ovdje se bila

začela pismenost, Crnojevići su poperili štampariju navrh brdašca Oboda – i tu je izišla na sunce prva štampana riječ na slovenskom jugu; onda su zahalakale bijele čalme i zapištale krive sablje damaskinje, a slova su pretapana u olovo i sve se oburvalo. Nad Lovćenom se otad njišu terazije – na jednom je tasu skučena sloboda, a na drugom krv crnogorske sirotinje. Da nije bilo tih osvajača, kakvim li bi srećnim i prosvećenim putevima krenuo ovaj maleni narod i njegovi susjedi; dokle bi već dosad dopro da nije morao samo o zlu svojem i tuđem raditi! Možda bismo se sada ponosili pjesmom, knjigom, nasmijanim prozorima i lijepim drumovima niz rijeke i oko zelenih jezerskih voda i gradovima na ovoj tvrđi, a ne bismo jedni drugima vječno snovali o glavi i iskopu.

Koliko se turskih pohoda nizalo, koliko paljevina, vezivanja roblja u sindžire, koliko li se glava osušilo na turskim bedemima i uz čadore raznih paša, koliko je djevojaka posrnulo i klonulo na crnu travu. Ratni dimovi i leleci nijesu se tulili po nahijama – oni i sad guše vladiku.

Ne može zaboraviti: vladiku Danila vodili su vezana u Podgoricu, pa ga Crnogorci otkupili iz lanaca. Onda je on pregnuo da istraži poturice, to kvarno sjeme koje se počelo množiti uz sami korijen Lovćena.

Vladika Petar zna da otad ni danju ni noću nije bilo mirna obroka ni sna među ovim brdima. Eno samo kako je Hadži Mehmed-paša, iz Travnika, prijetio vladici Vasiliju: «I ja sam čekam sa vojskom da umirim tebe i tvoje. Imam nad u Boga da od moje ruke i u more uteć nećeš, nego ću te živog na kolac nabiti, a sve ću one glavare povješati, kojizi se oko tebe nahode.»

Vasilije mu je otpisao (a šta bi drugo?) da se ne boji njegova koca ni konopca.

Eto, sad i Bušatlija slično misli s vladikom učiniti i

slične mu pozdrave šalje iz Skadra. Nada se da će još jednom sravniti manastir na Cetinju i da ga niko i nikad više podići neće, jer ko bi ga i zidao kad je paša naumio da satre i zatre sve živo.

«I mnogi Turci su nesrećnici, ne manji od nas, iako su zavojevači – i oni stradaju od crnogorskih četa, i njihovi se domovi haraju i pale, i njihova sirotinja grcavu nevolju trpi od svojih aga i paša i od hajduka pravoslavnih. Jedni pored drugih, mi smo kleti, nesrećni susjedi, zadojeni ne majčinim mlijekom, no mržnjom i tminama vjekova. Na obzorju nigdje bistroga dana da nam oči otvori, no koljemo jedni druge i paklena kola okrećemo na ovome kršu. I čim nam se djeca mirno uspavaju u kolijevkama, ne daju otrovani i otrovni ljudi i vjekovni zli plamen u krvi i ne da Karamahmut.»

Vladika upire oči put nebesa – ona su modra i duboka, s njih mu na ramena pada studena ćutnja. Ni odgovora, ni ohrabrenja. Valja okrenuti oči k zemlji – dolje, među kamenitim glavicama dižu se mršavi plavkasti dimovi, rasuti na sve strane, tek da se poklik s poklikom dozove. Valja se okrenuti onim golim muškim prsima, iako ih nije mnogo na broju, i onim mišicama što mašu handžarom lakše nego on krstom, i onim barjacima malim i lakim, što sijeku vazduh kao ptičje krilo – da ih ni trn ne ogrebe, i onim sljemenima koja su nebrojeno puta u plamenu nestajala, i onim postopicama koje samo domaću nogu poznaju i meko je iznose kroz neprohode. Sabrati sve muške glave, sve puškonoše i momčad još gnjata i ženeustalice koje će za vojskom nositi hranu i teške struke prihvatiti i ranjenike napojiti i odvući do zaklona. I molitvu i oči obrnuti prema ovom puku, kojem su pete tvrđe od opanaka, ovim lakim pješacima, što niču iz kamenjara kao ruj i trnjina.

SADRŽAJ POGLAVLJE 10.